

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

В статті викладені основні результати дослідження діяльності аграрних підприємств. Проведено аналіз їх сучасного фінансово-економічного стану, виявлено проблеми низької конкурентоспроможності, визначено фактори, що на неї впливають. Запропоновані шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств.

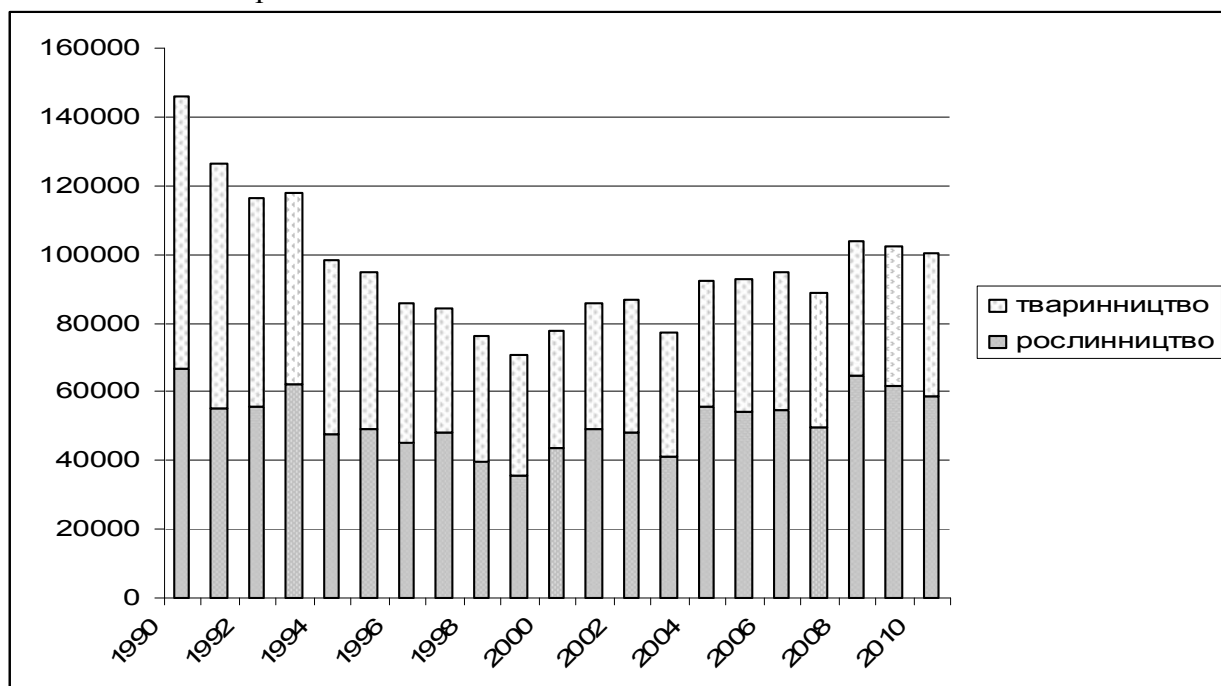
Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, управління, аграрне виробництво.

Вступ. У сучасній ситуації, коли загроза голоду у світі стала очевидною реальністю, а сільське господарство стає вигідним бізнесом в усьому світі, Україна має унікальну можливість зайняти належне місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Одним з чинників, які заважають розвитку сільського господарства в Україні, є той факт, що впродовж усіх років незалежності України сільське господарство залишається поза ринковою економікою, постійно застосовується жорстке адміністративне регулювання цін на сільськогосподарську продукцію, у той час як ресурси для розвитку сільського господарства купуються за ринковими цінами. Тому найголовнішим завданням для розвитку вітчизняного аграрного сектору в Україні має стати зняття адміністративних обмежень при встановленні цін на сільськогосподарську продукцію, зокрема – мораторію на продаж землі як головного активу сільськогосподарського підприємства. Формування ринку земель сільськогосподарського призначення залишається однією з найбільш заполітизованих проблем сучасної земельної політики держави. У земельних відносинах Україна ступила на шлях перехідних трансформацій до ринку, не маючи ні теоретичної, ні кадрової бази для цього. Акцентування державної політики в аграрній сфері на прискореній і недостатньо вмотивованій приватизації землі та майна викликало руйнування крупного товарного сільськогосподарського виробництва, проте не було ефективним в утворенні новітніх продуктивних виробничих форм.

Виклад основного матеріалу. Для України світова продовольча криза має суперечливі наслідки. З однієї сторони, це шанс використати аграрний потенціал держави, а з іншої – небезпека негативних соціальних наслідків у результаті зростання цін на продовольство в умовах низьких доходів населення України. Тому головне завдання, яке стоїть перед державою – ефективно використати всі можливості для розвитку аграрного сектору, і водночас, запобігти негативним проявам світової продовольчої кризи. Головною суперечністю сучасної ситуації в Україні є те, що малореформований аграрний сектор України стикається із викликами дуже лібералізованого і конкурентного світового ринку продовольства.

Формування ринкової економіки в Україні не принесло очікуваного швидкого успіху у розв'язанні найважливіших соціально-економічних проблем суспільного розвитку, зокрема щодо продовольчої безпеки, справедливої приватизації земель, забезпечення ефективності аграрної сфери. У процесі аграрного реформування виокремлюють два етапи: перший 1991-1999 рр. – формування нормативно-правової бази, затягування реформ і спад виробництва, та другий (з 2000 р., після прийняття Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора

економіки» від 3.12.1999 р.) – після проведення реформ і одержання від них певних позитивних результатів. Статистичні дані підтверджують, що саме у 2000 р. було подолано негативну тенденцію постійного зниження виробництва валової продукції сільського господарства.

Рис. 1. Динаміка валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств у порівняльних цінах 2005 р.*

*Джерело: розраховано за даними Державного комітету статистики України

Конкурентоспроможність як економічна категорія базується на чотирьох основах: ціна, якість, сервіс під час продажу та післягарантійний сервіс. Розглянемо найбільш актуальні складові для аграрного сектору: ціни та якість.

На 1 січня 2011 р. налічувалось 42 тис. фермерських господарств, у власності та користуванні яких знаходилося 4,3 млн. га сільгоспугідь, з них 4,2 млн. га ріллі. У вартісній структурі реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами продукція рослинництва займає 67% від загального обсягу реалізації. У 2010 р. порівняно з попереднім роком її продано більше на 26%. Частка зернових культур у загальному обсязі реалізації продукції рослинництва склала 43,7%, олійних культур – 37,6%. Обсяги реалізованої продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) представлено в таблиці 1.

Продаж компаніям-посередникам є основним напрямом збуту продукції для сільськогосподарських підприємств, на який припадає 82,5% усієї реалізованої продукції рослинництва. У 2010 р. сільськогосподарські підприємства за цим напрямом реалізували 79% зернових культур, 90% олійних культур. На ринку і безпосередньо переробним підприємствам реалізовано 13,6% рослинницької продукції. За цими напрямками було продано 93,3% цукрових буряків, 49,4% овочів, 50,1% плодів та ягід.

Обсяги реалізованої сільськогосподарськими підприємствами продукції рослинництва

Продукція	2010 р. (тис. т)	2010 р. у % до 2009 р.
<i>Зернові культури</i>	23661,7	74,7
пшениця	10397,9	66,3
жито	389,4	67,1
ячмінь	4870,0	80,0
просо	114,9	98,0
гречка	104,6	69,8
кукурудза	7069,1	86,4
рис	82,2	115,2
овес	260,1	93,3
зернобобові культури	279,9	75,1
інші зернові	93,6	53,2
<i>Олійні культури</i>	7756,7	107,1
у т.ч. насіння соняшнику	5343,8	107,0
соя	1081,7	196,6
ріпак	1244,9	76,9
<i>Цукрові буряки (вкл. давальницьку сировину)</i>	9767,5	153,9
<i>Картопля</i>	290,7	94,9
<i>Овочі</i>	646,0	80,0
<i>Плоди та ягоди</i>	230,8	127,8
<i>Виноград</i>	164,9	79,8
<i>Багаті культури</i>	44,1	84,2

Середні ціни продажу сільськогосподарськими підприємствами продукції рослинництва, що склалися у 2010 р., зросли проти 2009 р. на 39,8%. Дані щодо середніх цін реалізації основних видів продукції рослинництва відображені в таблиці 2.

У загальній вартості експорту сільськогосподарської продукції і продовольства, продукція рослинного походження становила 40,1%, у складі імпорту – 27,3%, тобто Україна має позитивне сальдо експорту по продукції рослинництва. При цьому, 62,1% загального обсягу експорту продукції рослинництва припадало на зернову групу, 27,3% – на насіння і плоди олійних рослин. Експорт зерна в натуральному вимірі за 2010 р. склав 13,9 млн. т, що менше показника попереднього року на 46%, головним чином за рахунок введення квот на експорт. У вартісному вимірі експорт зернових культур скоротився на 30,6% (за рахунок скорочення поставок пшениці, ячменю та кукурудзи).

**Середні ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами продукції
рослинництва 2010 р. (грн. за т)**

Продукція	2010 р. (грн. за т)	2010р. у % до 2009р.
<i>Зернові культури</i>	1120,9	140,3
пшениця	1085,8	137,2
жито	792,7	128,9
ячмінь	955,1	132,7
просо	1036,2	175,5
гречка	3910,0	265,0
кукурудза	1246,1	146,7
рис	2348,1	81,2
овес	766,8	121,5
зернобобові	1596,4	131,2
інші зернові	1017,6	181,5
<i>Олійні культури</i>	2942,6	141,1
насіння соняшнику	3018,7	159,1
соя	2604,3	97,4
ріпак	2933,0	123,9
<i>Цукрові буряки</i>	478,5	116,7
<i>Картпля</i>	2131,0	164,1
<i>Овочі</i>	2551,6	142,5
<i>Плоди та ягоди</i>	2419,8	127,9
<i>Виноград</i>	3638,2	139,2
<i>Бащтанні культури</i>	311,3	113,2

Спираючись на наведені статистичні дані, можна відзначити, що Україна має величезний експортний потенціал. Продовольча криза приваблює інвестиції в сільське господарство; все більш активно створюються компанії, які організують виробництво продовольства на території інших держав. При цьому, через лобювання інтересів та ручне управління аграрним сектором Україна як держава досі не отримує вигод у конкурентному ринковому середовищі.

Щодо другої важливої складової – якості, то тут український аграрний сектор не відстає від інших експортноорієнтованих галузей: низька якість – дешева ціна – більше обсягів продажу для випереджального зростання валового виторгу від падіння ціни. Хоча, на відміну від металургійної галузі, якість українського зерна досить висока і відповідає більшості стандартів.

Але для підвищення конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках необхідно сертифікувати аграрне виробництво, що на сьогодні є дивиною для багатьох агровиробників. Для тих, хто розуміє важливість та необхідність стандартизації та сертифікації за міжнародними стандартами зернового виробництва, існує перешкода у відсутності коштів для проведення таких заходів. Обов'язкове впровадження в Україні системи управління безпекою харчових продуктів з відповідною державною підтримкою у вигляді кредитної системи з низькими відсотками може та створюватиме умови для розвитку виробництва товарів з підвищеною доданою вартістю.

Поряд із заходами щодо підвищення конкурентоспроможності агровиробництва, необхідно приділити увагу питанням підвищення конкурентоспроможності агровиробників, їх захисту на зовнішніх ринках. При цьому державі слід здійснювати

пошук не фінансових, а технологічних інвесторів, а також проводити постійний моніторинг зовнішніх та внутрішніх загроз для попередження продовольчих криз.

Висновок. В цілому, слід відзначити, що на Україну світ знову дивиться з надією як на житницю Європи. Для України ця надія має як позитивний вплив – вихід на перші позиції в торгівельному обороті, так і негативний – суттєве підвищення цін в країні за рахунок орієнтації виробників на ціни великих експортерів.

Список використаної літератури:

1. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві: доповідь на Дванадцятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 лютого 2010 року / В.Я. Месель-Веселяк. – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2010. – 11 с.
2. Сільське господарство України у 2010 році. – К.: Державний комітет статистики, 2011. – 11 с.
3. Собкевич О.В., Русан В.М., Юрченко А.Д., Скороход В.О. Розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні / За редакцією Я.А. Жаліла [текст]. – К.: НІСД, 2011. – 29 с.

ГЕРАСИМЧУК Н.А. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ МИРОВОГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КРИЗИСА

В статье изложены основные результаты исследования деятельности аграрных предприятий. Проведен анализ их современного финансово-экономического состояния, выявлены проблемы низкой конкурентоспособности, определены факторы, которые на нее влияют. Предложены пути повышения уровня конкурентоспособности аграрных предприятий.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, управление, аграрное производство.

GERASUMCHUK N.A. THE COMPETITIVENESS OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE UNDER THE GLOBAL FOOD CRISIS

The article presents the key findings of agricultural enterprises. The analysis of their present financial and economic conditions, reveals the low competitiveness, the factors that affect it. Proposed ways to enhance the competitiveness of agricultural enterprises.

Keywords: competition, competitiveness, management, agrarian production.